

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Тези

**77-ї наукової конференції професорів,
викладачів, наукових працівників,
аспірантів та студентів університету**

ТОМ 2

16 травня – 22 травня 2025 р.

ЗАСОБИ ОБРАЗОТВОРЧОГО І ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА ДЛЯ ФОРМОТВОРЕННЯ ТРАДИЦІЙНОГО СХІДНОУКРАЇНСЬКОГО ПРЕДМЕТНО-ПРОСТОРОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Традиційне східноукраїнське народне житло здавна відоме своєю гармонійністю та мальовничістю, що досягалося різноманітними засобами. Це і засоби традиційного ландшафтного дизайну, традиційного планування селища та житлових господарств, архітектурна пластика і кольорит, предмети декоративно-ужиткового мистецтва. Серед всього цього не можна оминати увагою традиційний живопис, розпис і текстильні твори – вишиті і виткані.

Народній живописі наївного стилю в Україні почав цінуватись тільки із другої половини ХХ ст.. Стали відомі імена найталановитіших митців – Ксьонза, Шабатури, Приймаченко, Білокур, Стовбуненка та багатьох інших. Важливим для нас є особливий вплив творів таких митців на глядача, роль цих творів у формуванні особливого образу середовища, предметно-просторової композиції традиційного житла, для якого ці зразки мистецтва і були створені. Це їхня основна функція.

При щоденному або святковому побуті наївна картина на стіні може зробити лікувально-психологічний вплив, розрадити, нагадати приємні часи або розслабити затиснені сумні емоції. Поступово, зі знищенням окупантами у 1930-х роках традиційного побуту, народній живопис почав замінятися у середині ХХ століття купованими копіями відомих картин (Брюллова, Семирадського, та інших), вирізками із часописів, фотокалендарями, а після 1991 – навіть різноманітними передвиборчими плакатами. Куповані друківані копії живопису поступово зеленіли, із мальованих робіт іноді залишались тільки дитячі шкільні малюнки.

Нечисленні зразки живопису активно почали вилучатися музейниками, а після 1990-х р.р. – численними колекціонерами. Тому знайти щось із народнього живопису у його традиційних місцях призначення вже неможливо, хіба випадково. Паралельно у другій половині ХХ ст. на стіни почали вішати саморобні або куповані карбовані на аркушевій міді роботи, зрідка – різьблені дощечки вкриті чорною фарбою.

Також на рівні із живописом стали популярні ще із поч. ХХ століття фото колажі, закомпоновані на одній площині зі світлин різного часу,

здебільшого різноманітних родичів. Також розміщувалися ретушовані фотопортрети, де ретуш часто доходила до 70% заміни фотозображення. Могли бути як монохромні так і частково підфарбовані зображення.

Традиційні розписи стін у ХХ ст. вже не завжди писалися на стінах, а могли бути мальовані на білому папері та чіплятися до площини біленої стіни. Зазвичай це були рослинні декоративні мотиви. Згодом розписи зникли, а роль їхню замінили друковані календарі і плакати з квітами. Гібридним жанром що поєднував настінні розписи і текстильні твори – були мальовані на стінах килими, які поступово зникли. Також народній живопис замінився вишитими картинами, що і на сьогодні замінили і рушники і живопис. Це зазвичай стандартні сюжети, коти, квіти, дівчата, Тарас Шевченко, релігійні зображення.

До слова сказати, народня мальована ікона теж була поступово замінена друкованими двоколірними або чорно-білими копіями, а тепер часто вишитими або друкованими промисловим способом на принтері зображеннями.

Доля килимів була складною ще на поч. ХХст., перебірне килимарство змінилось вишитими на мішковині килимами або купованими геометричними килимами. Тканими залишались довгі смугасті доріжки (зі старого одягу) а на сьогодні це тільки круглі в'язані гачком килимки концентрично-смугастого забарвлення.

Розписані та різьблені меблі нажалі ще у ХХ ст., були вже рідкістю, а тепер їх годі й шукати. Ті невеликі спроби відродити традиційний розпис нажалі не мають утилітарної (ужиткової) функції, а робляться просто на площині або для виставок творів.

Наївний народній живопис у широких мас населення під впливом засобів масової інформації та односторонньої шкільної освіти не цінується зовсім, його «не сприймають» та не відтворюють. Рудиментами народного живопису є хіба що самодіяльні розписи вхідних залізних воріт у житлові подвір'я, там ще можна побачити і наївні сюжети, елементи стінопису, композицію і символи.

Для відтворення і збереження всіх цих видів мистецтва найголовнішим є пропаганда і широка просвіта населення а особливо шкільної молоді, влаштування пленерів і різноманітних майстер класів із традиційних мистецтв.